

Türkiye Turizmde: Kalkınma Planları ile Hedeflenenler ve Ortaya Çıkan Sonuçlar Arasındaki Farklılıklar (1980-2015)

Cemali SARI (*)

Mukaddes AKTÜRK (**)

Öz: Gelişmekte olan ülkelerde turizm, ekonomik gelire en fazla katkı sağlayan sektörler arasında yer almaktadır. Ülke ekonomisinde turizmin ön sırada yer alması, bazı planlamaların yapılmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu planlamalarda amaç; turizmde ortaya çıkabilecek olumsuz koşullar ve geri dönüşü olmayan; sosyal, siyasi, ekonomik ve çevresel sorunlara en kısa sürede müdahale edilmesi sağlamaktır. Türk turizmde tam anlamıyla bu planlama süreci, 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile başlamış, Türk turizmi bir ivme kazanmış ancak sonrasında belirli turizm mekânlarını ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, Türkiye’de turizm talebinin coğrafi dağılışında bölgesel eşitsizliklere neden olduğu gibi, kalkınma planındaki hedeflenenler ile günümüz turizm talebinin aynı doğrultuda ilerleyememesine neden olmuştur. Bu kapsamda, öncelikle 1980-2015 yılları arasında Türkiye’de işletme belgeli tesislerdeki turizm talebinin, yıllara göre zamansal ve mekânsal dağılımı CBS ortamında haritalandırılmıştır. Sonrasında, Turizmin Kalkınma Planları ile konaklama sayılarının illere göre mekânsal dağılımı arasında ilişki kurulmuştur. Sonuçta; geçen 35 yıllık süreçte, turizm talebinin ülke geneline orantısız dağılmadığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kalkınma Planları, Türkiye.

The Targeted Results of Turkish Tourism of Development Plans (1980-2015)

Abstract: Tourism in developing countries, economic income is among the sectors that contributed the most. Leading tourism in the national economy, it also requires some planning. The purpose of these plans, unfavorable conditions in tourism and irreversible; social, political, economic and environmental problems as soon as possible to intervene. This planning process is literally in Turkey tourism, it started with the Tourism Incentive Law No. 2634, which entered into force in 1982, Turkey gained momentum after the holidays, but were limited to certain tourism spaces. In this case, in the geographical distribution of tourism demand in Turkey and cause regional inequalities, and the demand for development in today's tourism sector in the same direction. In this context, between 1980 and 2015 certified facilities in operation in Turkey according to years of tourism demand temporal and spatial distribution CBS it was evaluated. Then, the Tourism Development Plans with accommodation numbers spatial distribution by number between relationships has established. After all, in the last 35 years tourist demand from the big cities of the country southward slope, Turkey is the general not spread seen.

Keywords: Psychological capital, work engagement and professionalism

*) Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü (e-posta: csari@akdeniz.edu.tr)

**) Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü (e-posta: akturkmukaddes@hotmail.com)

Makale Geliş Tarihi: 12.08.2018

Makale Kabul Tarihi: 07.11.2018

I. Giriş

Ekonominin canlanması, ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi ve bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesinde önemli bir yere sahip olan turizm, dünyada hızlı bir değişim yaşarken, Türkiye’de de bazı düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmış ve kalkınma planlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Kalkınma planı bir ülkede geçerli ekonomik, sosyal ve siyasal değer yargıları ışığında, belirli bir dönemde toplumun ulaşmak istediği sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak belirlenmiş hedeflere en uygun bir biçimde varmak için, kaynakların belirli organlar tarafından yöneltildiği uzun bir süreci temsil etmektedir (Kutlu, 2004:247). Kalkınma planlarında yer alan turizm planlaması, turizm sektöründe ulaşılacak istenen hedefleri, bu hedeflere varabilmek için yararlanılabilecek araçları, olanakları, yapılacak işleri, iş zamanlamasını ve işlerin sorumlularını gösteren disiplinli bir düzenlemedir (Olalı, 1990: 25).

Türkiye turizminin bu süreci, planlı dönem öncesi (1923-1963) ve planlı dönem (1963’ten günümüze) olmak üzere iki ana döneme ayrılmaktadır (Emekli vd., 2006: 11).

Türkiye’de turizme 1963’te planlı kalkınma dönemine girilmesiyle önem verilmeye başlanmış, 1980’li yıllardan sonra da büyük atılım yapmıştır. Türkiye’de kalkınma planlarının uygulanmasıyla birlikte yapılan yatırım ve düzenlemeler, turizmin geniş alanlarına yayılması sağlamış ve zaman içerisinde mekânsal farklılıklar göstermesine neden olmuştur. Bu dağılımın geçmişe nazaran daha hızlı değişim göstermesi ise, turizm talebinin önümüzdeki yıllarda nasıl bir dağılım göstereceği konusunda belirsizlikler meydana getirmiştir (Aktürk, 2017). Turist sayısında elde edilen hızlı artış nedeni ile konaklama işletmelerine olan talep de hızla artmıştır. 1980’lerden itibaren yapılan çalışmalar ve turizm altyapı olanaklarının artması ile Türkiye’ye gelen ziyaretçi sayısını arttırmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye’de Turizm İşletme Belgeli Tesisler (1980- 2015)

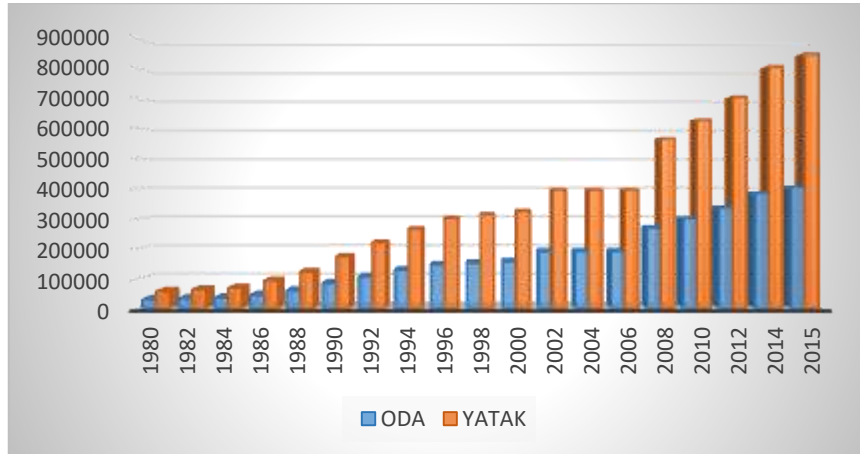
Turizm İşletme Belgeli Tesisler							
YILLAR	TESİS	ODA	YATAK	YILLAR	TESİS	ODA	YATAK
1980	511	28992	56044	1998	1954	151397	314215
1981	529	30050	58242	1999	1907	153749	319313
1982	569	32011	62372	2000	1824	156367	325168
1983	611	33694	65934	2001	1980	175499	364779
1984	642	34666	68266	2002	2124	190327	396148
1985	689	41351	85995	2003	2240	202339	420697
1986	731	44342	92129	2004	2357	217664	454290

1987	834	51040	106214	2005	2412	231123	483330
1988	957	58914	122306	2006	2475	241702	508632
1989	1102	70603	146086	2007	2514	251987	532262
1990	1260	83953	173227	2008	2566	268633	567470
1991	1404	97260	200678	2009	2625	289383	608765
1992	1498	105476	219940	2010	2647	299621	629465
1993	1581	113995	235238	2011	2783	319319	668829
1994	1729	128065	265136	2012	2870	336447	706019
1995	1793	135436	286463	2013	2982	357440	749299
1996	1866	145493	301524	2014	3131	384454	807316
1997	1933	151055	313298	2015	3309	404462	850089

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı (2016)

Türkiye’de, 1980’den günümüze doğru yıllık büyüme programlarına göre pozitif yönlü bir büyüme gerçekleşmiştir (Tablo 1). Bu durumu, Türkiye’nin bazı ülkelerle diplomatik anlaşmalar ile vizeleri kaldırması, bunun yanında fiziksel altyapısı geliştirmesi ortaya çıkarmıştır (Uçak, 2011).

Türkiye’de tesis, oda ve yatak kapasitesindeki artışta, büyük ölçüde devlet desteği, özel teşebbüsler ve uluslararası turizm talebindeki artışlar etkili olmuştur. Günümüzde gelinen noktada Türkiye’de konaklama sektörü sayısal bakımdan önemli bir büyüklüğe ulaşmıştır Çavuş ve Öncüler, 2013: 112). Nitekim 1980 yılında 200.000’in altında olan oda-yatak kapasitelerinin, 2015 yılına gelindiğinde 800.000 dolaylarına ulaşıldığı görülmektedir (Grafik 1).

Grafik 1: Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Yatak-Oda Kapasiteleri (1980-2015)

Türkiye coğrafi konumunun avantajını bugüne kadar pek çok alanda kullanmıştır, turizm de bu alanlardan birisi durumundadır (Doğanay ve Zaman, 2016). Ancak konumun sağladığı doğal ve kültürel birçok özellikten istenilen düzeyde faydalanılmamakta ve turizm talebi belirli coğrafi mekânlarda sınırlı kalmaktadır. Özellikle bu durumun arka planında Turizm Kalkınma Planlarında 1990'lı yıllardan itibaren kıyı turizmine ağırlık verilmesi etkili olmuştur. Bu durum, turizm talebinin ülke geneline eşit dağılımı engellemiş ve Türkiye'de kıyı turizmini hâkim kılmıştır. Üstelik bu yoğunluğun son 15 yılda Antalya ilinde rağbet görmesi ise, turizm kalkınma planlarından kopuk, “tek tip turizm” sorunsalını ortaya çıkarmıştır.

Bu amaçla; Türkiye'de illere göre işletme belgeli tesislerdeki toplam turizm talebinin 1980 yılından 2015 yılına kadar geçen 35 yıllık süreçteki, yapısal ve mekânsal değişimi, turizm kalkınma planlarıyla ilişkilendirilmiş ve yıllara göre değişen turizm talebinin coğrafi dağılışı ele alınmıştır. Bu doğrultuda şu sorulara cevap aranmaktadır;

- Türkiye'de illere göre turizm talebinin dağılımı ile Turizm Kalkınma Planları aynı doğrultuda mı ilerlemektedir?
- Türkiye'de illere göre turizm talebinin dağılımında ülkenin yaşadığı ekonomik, sosyal ve siyasi süreçlerin turizme etkisi olmuş mudur?
- Türkiye turizm talebinde, Kalkınma Planları ile 2023 Turizm Stratejisinde belirlenen hedefler örtüşmekte midir?
- Türkiye'de illere göre turizm talebinde meydana gelen 35 yıllık süreçteki değişim ne ifade etmekte ve bu durumun 2023 Turizm Stratejisine yansımalarının ne yönde olması beklenmektedir?

II. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Turizm, içerisinde; siyasal, toplumsal, ekonomik ve çevresel birçok unsurun barındığı bir bütünü temsil etmektedir. Bu bütünün herhangi bir unsurunda meydana gelen kırılma, zincirleme diğer unsurları da etkisi altına almaktadır.

Turizmde plansız ya da kontrolsüz bir büyüme, ülkedeki turizm kaynaklarının sürdürülebilirliğine zarar vermektedir. Bu nedenle turizm kaynaklarının coğrafya kapsamında ele alınması, o bölgenin ya da ülkenin potansiyel hizmet durumu içerisinde değerlendirilmesini sağlayacaktır. Bu nedenle; Türk turizm talebinin geçmişten günümüze değişiminde; Turizm Kalkınma Planlarının, yaşanan sosyal- ekonomik-siyasal olayların nasıl ve ne düzeyde etkili olduğu, ancak turizm talebinin mekânsal ve zamansal değişiminin değerlendirilmesiyle elde edilebilir.

Bu amaçla çalışmada, Türkiye'de illere göre işletme belgeli tesislerdeki 1980-2015 yılları arasındaki toplam turizm talebinin dağılımı ve Turizm Kalkınma Planlarında hedeflenenler ile günümüz turizm talebi karşılaştırılarak, planlamanın ne düzeyde gerçekleştiği ve 2023 Turizm Stratejisine yansımalarının nasıl olacağına dair öngörülerde bulunulmuştur. Turizm coğrafyası alanında bu kapsamda çalışmaların sınırlı sayıda kalması ise, temel motivasyon kaynağımız olmuştur.

III. Veri ve Yöntem

Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) aracılığı ile oluşturulan haritalar, turizm mekânlarındaki değişimin öncesi ve sonrası arasındaki farkın görülmesinde yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda dinamik yapısıyla zaman içerisinde meydana gelen coğrafi-mekânsal etkileşimin göz önünde bulundurulmasını sağlamaktadır.

Çalışmada, Türkiye'nin illere göre turizm talebinin mekânsal dağılımı ile 5 Yıllık Turizm Kalkınma Planlarında hedeflenenlere (4. ve 9. Beş Yıllık Turizm Kalkınma Planı) yer verilmiştir. Bu kapsamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan Türkiye'de işletme belgeli konaklama tesislerindeki toplam turizm talebinin ele alındığı ikincil veri setinden yararlanılmıştır. Sonrasında elde edilen veri seti Excel formatında yıllara göre tablo haline getirilmiş (1980, 1990, 2000, 2010, 2015) ve ArcGIS 10.2 veri formatına aktarılmıştır. ArcGIS 'de Türkiye'de turizm talebinin yıllara göre mekânsal dağılım haritaları oluşturulmuştur. Böylece Turizm Kalkınma Planları ile günümüz turizm talebinin ne doğrultuda paralellik ya da farklılık gösterdiği açıklanmaya çalışılmıştır.

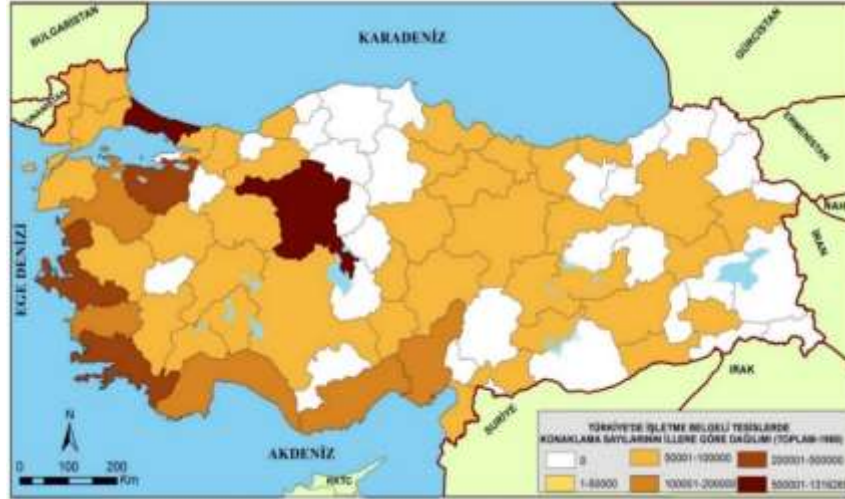
IV. Bulgular

Türk turizm sektörü 1980'lerden sonra yapılan düzenlemelerle önemli bir yere sahip olmuştur. Bu konuma gelmesinde Türkiye'de kitle turizminin önemli bir payının olduğu söylenilebilir. Deniz-kum-güneş üçgeninde gelişen turizm talebi, alternatif turizm türlerinin geri planda kalmasını ve turizmin tüm yıla yayılımını engellemiştir. Bu nedenle turizm talebi, belirli coğrafi mekânlarda yoğunlaşmış ve Türkiye'deki mevcut turizm potansiyelinden yeterince faydalanılmamıştır.

Geçmişten günümüze yıllar itibariyle turizm talebinin nasıl bir dönüşüm yaşadığına, dönemsel olarak bakıldığında; 1980 yılında Türkiye'de işletme belgeli tesislerde konaklayan toplam turizm talebinin en fazla; İstanbul (1.316.265), Ankara (694.129) illerinde yoğunlaştığı ardından İzmir (384.638), Bursa (315.466) ve Muğla (215.207) illerinin geldiği görülmektedir (Harita1).

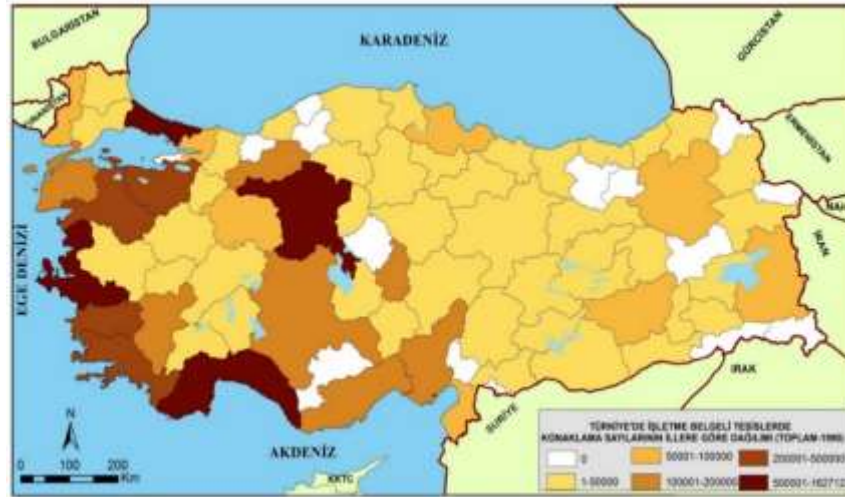
Turizm talebinin genel olarak büyük şehirlerde yoğunlaşmasında; İstanbul'un tarihi ve kültürel değerleri bünyesinde bulundurması ve ilk büyük otellerin varlığı, Ankara'nın ise, Türkiye'nin siyasi merkezi olarak görülmesinin büyük etkisinin olduğu söylenilebilir.

Bu dönemde Turizmi Teşvik Kanunu ile turizm sektörüne kredi ve yatırım kolaylıkları, vergi-resim-harç istisnaları, personel çalıştırılması ile ilgili kolaylıklar, KDV erteleme, çeşitli hizmetlerin öncelikli tahsisi ve tarife indirimleri gibi teşvikler getirilmiştir (Şahin, 2007). Aynı zamanda, tesis kapasitesinde 40.000 yataklı artış sağlanarak, 1983 yılında kapasitenin 95.000 yatağa çıkarılması planlanmıştır (Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, 1979- 1983). Böylece kitle turizmine yönelik zemin hazırlanmış ve konaklama tesislerinin kapasitesi arttırılmıştır. Böylece iç turizmin geliştirilmesine yönelik kamu kampları, dinlenme tesisleri ve turistik yörelerin eğitim tesislerindeki yatak kapasitelerinin tek merkezden yönetimi ile bu alanlardan daha geniş yerlere yayılımı hedeflenmiştir (Çavuş vd., 2009).

Harita 1: 1980 Yılında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı

1979- 1983 yıllarında hazırlanmış olan Dördüncü Beş Yıllık Turizm Kalkınma Planında hedeflenen sonuçlar ile o dönemki turizm talebi karşılaştırıldığında ise; Türkiye’nin ekonomik- sosyal ve teknolojik olarak bir alt yapıya sahip olmamasına rağmen, o dönem koşullarına göre gözde bir mekân olma potansiyeline sahip olduğu söylenilebilir.

Harita 2: 1990 Yılında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı

1990 yılında Türkiye’de işletme belgeli tesislerde konaklayan toplam turizm talebinin dağılımına bakıldığında en fazla talebin; İstanbul (1.627.123), Antalya (832.897), Ankara (729.235), İzmir (540.140) ve Bursa (440.034) illerinde olduğu görülmektedir (Harita 2).

Harita 2’de de görüldüğü üzere iç turizmin canlandırılmasında istenilen düzeyde bir büyümeye sağlanamamıştır. Bu durumun arka planında 1980’li yılların sonuna doğru yaşanan ikinci petrol krizi ve OPEC ülkelerinin petrol fiyatını %150 oranında arttırması etkili olmuştur. Ardından 1980 darbesi yaşanmış ve turizm talebindeki artış çok küçük düzeyde kalmıştır.

1980’lerde Türkiye’de yaşanan siyasi- ekonomik ve toplumsal sorunların turizme etkisini azaltmak amacıyla, 1990’lardan itibaren turizmin nitelik ve niceliğinin arttırılmasına önem verilmiştir. Bu dönemde turizmin faaliyet süresinin uzatılması, mevcut tesislerin doluluk oranının arttırılması ve küçük kapasiteli tesislere teşvikler başlanmıştır (Okuyucu ve Akgiş 2016). Aynı zamanda sadece deniz-kum- güneş üçlüsünün hâkim olduğu kıyı turizmi değil, alternatif turizm türlerinin de ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Ancak bu hedefin ne kadar gerçekleştirildiği tartışmalı bir konudur. Çünkü turizm talebi; Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerindeki kıyı illerde yoğunlaşmıştır. Bu durum, egemen kıyı turizmi ile kalkınma planlarında hedeflenen “alternatif turizm türlerinin çeşitlendirilmesi” düşüncesinin yeterli olmadığına en güzel kanıttır.

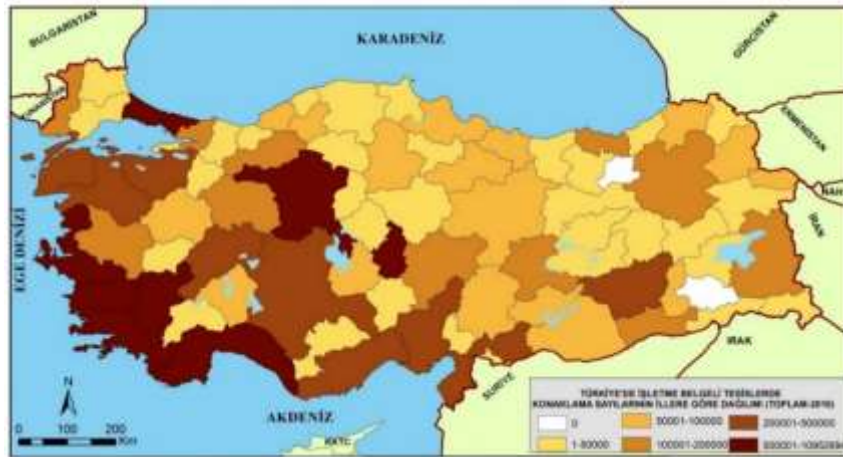
Altıncı Beş Yıllık Turizm Kalkınma Planı döneminde yaşanan olumlu gelişmelere rağmen Akdeniz çanağında bulunan rakip ülkelerle kıyaslandığında teknik altyapı, turizm eğitimi, tur operatörlüğü, seyahat acenteliği, tanıtım ve pazarlama, yatak kapasitesi, ulaştırma gibi önemli konulardaki eksiklikler giderilememiştir. Aynı zamanda finansal sorunlar nedeniyle, bazı bölgesel projeler istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Yat limanlarının yetersizliği ve inşaatlarının tamamlanamaması yanında, turizmin çeşitlendirilememesi önemli bir sorun teşkil etmiştir (Gülbahar, 2009). Bu gibi nedenlerle, Yedinci Planda (1996-2000) turizmin mevsimsel ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve yeni potansiyel alanlar yaratmak için kış, sağlık, yat, kurvaziyer, kongre turizmi gibi turizm çeşitlerinin geliştirilmesine devam edilmesinin yanı sıra, küçük ölçekli sektör işletmelerinin geliştirilmesine yönelik politikalar belirlenmiştir (DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı).

2000 yılında ise, Türkiye’nin kirlenmemiş denizi; Akdeniz- Ege sahilleri uluslararası turizm pazarında öne çıkan avantajlardı. Böylece mevcut yatak kapasitesinin yaklaşık 2/3’ü sahil turizmine yönelik gelişme göstermiştir (DPT, Sekizinci Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu). Bunun en güzel kanıtı; Akdeniz ve Ege bölgesinin bazı illerinde (Antalya 3.518.100, İstanbul 3.051.744, Muğla 1.329.457, Ankara 1.108.604 ve İzmir’de 1.083.793) turizm talebinde meydana gelen artışlardır (Harita 3).

Harita 3: 2000 Yılında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı

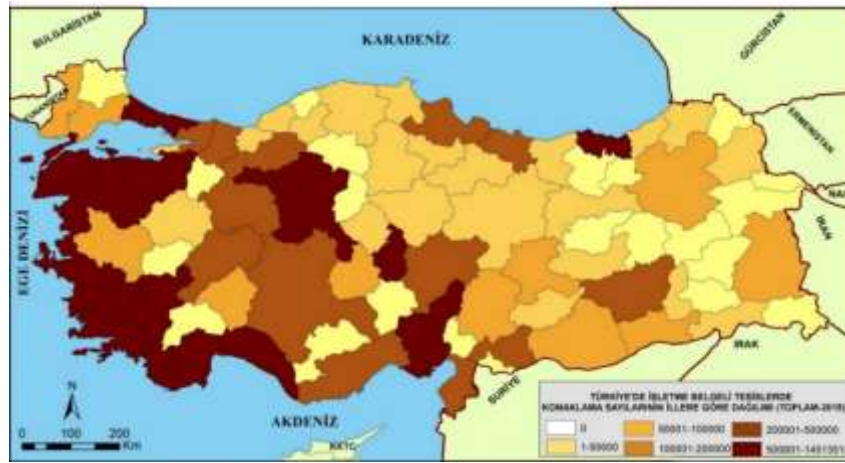
2001-2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, turizm ile ilgili kararların daha çok, fiziksel çevrenin, sit alanlarının ve tarihi mekânların korunması, turizmin çeşitlendirilmesi ile küçük ve orta ölçekli kuruluşların desteklenmesi konularına yoğunlaşmıştır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT). Önceki Turizm Kalkınma Planlarında olduğu gibi, Türkiye’nin coğrafi konumunun sağladığı avantajlardan faydalanılarak, alternatif turizm türlerinin çeşitlendirilmesi gerektiğine bu kalkınma planında da değinilmiştir. Ancak 2000 yılında itibaren talebin giderek Türkiye’nin güney kıyılarında hâkim olduğu ve ilerleyen süreçlerde de böyle kaldığı görülmüştür.

Harita 4: 2010 Yılında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı

2010 yılında Türkiye’de işletme belgeli tesislerde konaklayan toplam turizm talebinin en fazla; Antalya (10.952.694), İstanbul (4.641.209), Muğla (2.533.635), Ankara (1.370.326) ve İzmir (1.305.486) illerinde olduğu görülmektedir (Harita 4). Genel olarak bakıldığında, geçen 10 yıllık süre içerisinde turizm talebinin aynı şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Üstelik ülkenin doğusunda hala konaklama tesisin olmadığı iki ili göze çarpmaktadır. Her geçen gün turizmin ülke geneline dağılımında bölgesel eşitsizliği giderek arttırdığı söylenebilir.

Bu kapsamda, 2007-2013 yılları içerisinde hazırlanan Dokuzuncu Plan’da, Beşinci Plandan itibaren sözü edilen alternatif turizm türlerinin özendirilmesine devam edilmesi, ayrıca ülkenin rekabet üstünlüğü bulunan sağlık hizmetleri turizminin geliştirilmesine de yer verilmiştir (DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu). Aynı zamanda turizm sektörünün, ülkedeki refah ve gelişmişlik düzeyindeki dengesizliklerini azaltacağı ve turizm potansiyelinde bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizmin geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlayacağı ifade edilmiştir (Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT). Ancak kalkınma planları ile gerçek turizm talebi arasındaki fark Harita 4 üzerinde net bir şekilde görülmektedir. Turizm talebinin ülkenin doğusu ile batısı arasındaki bölgesel dengesizlikleri azaltmadığı aksine, giderek arttığı ve mevcut potansiyelin yeterince değerlendirilmediği söylenebilir.

Harita 5: 2015 Yılında Türkiye’de İşletme Belgeli Tesislerde Konaklayan Toplam Turist Sayısının İllere Göre Dağılımı

2015 yılında ise; Antalya (14.513.510), İstanbul (7.969.371), Muğla (3.411.274), İzmir (2.099.569) ve Ankara (1.643.621) toplam turistlerin en fazla olduğu illeri meydana getirmektedir. Harita 5’de görüldüğü üzere, Türkiye turizm talebinde rakamsal olarak büyümenin en aktif olduğu 5 il, 15 yıllık süre içerisinde aynı kalmıştır. Burada dikkat çeken bir diğer nokta ise, 2010 yılında konaklama tesisin olmadığı iki ilin 2015 yılında aktif hale gelişidir.

1980’lerde ilk otellerin kurulması ile İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde başlayan turizm talebinin zaman içerisinde, özellikle 2000 yılından sonra Türkiye’nin güney kıyılarında hâkim olduğu görülmektedir. Son 15 yılda talebin Antalya ilinde yoğunlaşması, deniz-kum-güneş üçlüsünün hâkim olduğu tek tip turizmi türü oluştururken, aynı zamanda turizm talebinin ülke geneline yayılamamasında en önemli nedeni meydana getirmektedir.

2023 Türkiye Turizm Stratejisinde öngörülen hedeflere bakıldığında ise; ülkenin her yanına dağılmış durumda bulunan sağlık, termal, yayla, kış ve dağ sporları, kültürel açıdan önemli yer ve yerleşmelerin tek tek ele alınmasından çok bunların birbiriyle entegrasyonu sayesinde daha cazip ve daha güçlü alternatif varış noktaları ve güzergâhların oluşturacağına dair planlar bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007/b:1). Ancak Türkiye’de 2015 yılı turizm talebinin ülkenin geneline dağılımında hala doğu-batı arasında bölgesel eşitsizlikler mevcutken, akıllara “bu planın gerçekleşme olasılığı ne kadar başarılı olur?” sorusunu getirmektedir. Planın bir diğer maddesinde ilk defa Türkiye Turizm Stratejisi-2023 Belgesi ile yat turizminin Karadeniz kıyılarında İğne Ada’dan Hopa’ya kadar geliştirilmesi öngörülmüştür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007/c:1). Akdeniz, Ege ve Marmara Bölgeleri’ndeki kıyı turizmi kadar olmasa da Karadeniz Bölgesi’nin de turizmde rol alması hedeflenmiştir. Burada asıl sorun 9 tane beşer yıl aralıklarla yapılan Turizm Kalkınma Planlarının o dönemki turizm talepleri ile farklı bir görünüm sunmasına rağmen, 2023 Turizm Stratejisinde sorunların temeline inmek yerine neden diğer kalkınma planlarında olduğu gibi alternatif bir turizm türünün geliştirilmesi öngörülmüştür? Maalesef ki sorunun temeline inilmediği müddetçe yapılan planlamalar havada kalacak ve Türkiye’nin coğrafi konumunun sağladığı avantajlardan yeteri düzeyde faydalanılamayacaktır.

Çalışmada bu kapsamda bazı sorulara cevap aranmıştır. Bu sorulardan ilki; Türkiye’de illere göre turizm talebinin dağılımı ile Turizm Kalkınma Planlarında hedeflenenlerin ne düzeyde birbiri ile örtüştüğüdür.

Ülkemizde, turizm faaliyetleri “deniz-güneş-kum” ağırlıklı gerçekleşmektedir. 1980’li yılların sonlarına kadar yapılan düzenlemeler, verilen teşvikler de hep bu yönde olmuştur. Uzun yıllar talebe göre ve özellikle çok uluslu ve güçlü yabancı tur operatörlerinin baskısıyla ülkemizde çoğunlukla kitle turizmine yönelik gelişmeler olmuştur (Gülbahar, 2009). Bu nedenle 5. Beş Yıllık Turizm Kalkınma Planında itibaren tekrarlanan “alternatif turizm türlerinin geliştirilerek turizmin on iki aya yayılması” planını gerçekleştirme konusunda yeterli olamamıştır. Sonuç olarak, Türkiye turizm talebinin mekânsal ve zamansal dağılımının gösterildiği haritalar üzerinden de anlaşılacağı gibi, kalkınma planları ile turizm talebi paralel şekilde ilerleme gösterememiştir.

İkinci soruya aranan cevap; Türkiye’de illere göre turizm talebinin dağılımında ülkenin yaşadığı ekonomik-sosyal ve siyasal süreçlerin turizme etkisi olup olmadığı ile ilgilidir. Turizm gibi kırılğan bir sektör, Türkiye’nin geçirdiği bu 35 yıllık zaman dilimi içerisinde olumlu ve olumsuz birçok durumla ile karşılaşmıştır. Bunlardan, 1980 darbesi, 1999’da terör örgütü liderinin yakalanması ve 17 Ağustos Depremi, Gezi parkı ve terör

olayları gibi süreçler turizm talebinde dalgalanmaların yaşanmasına neden olmuştur. Hatta doğu ve güneydoğu illerindeki turizm mekânlarının daha az tercih edilmesinde, yaşanan terör olaylarının etkisi olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu olaylar, gelen turist sayısının düşmesine neden olduğu gibi ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Görüldüğü üzere turizmde bir alanda meydana gelen herhangi bir bozulma zincirleme diğer alanları da etkisi altına almaktadır. Bu nedenle de ülkede alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi için ilk olarak bu bölgelerle ilgili düzenlemelerin yapılmasına önem verilmelidir. Böylece turist algısında doğu ve güneydoğu illerine karşı güvensizlik sorunu yaşanmayacaktır. Yani kısaca özetlemek gerekirse; Türkiye gibi ekonomisi turizme dayanan ülkelerde, yaşanan süreçlerden minimum etki ile toparlanabilmek için doğru plan ve politikalara bu noktada ihtiyaç duyulmaktadır.

Son soruya aranan cevap ise; Türkiye turizm talebinde, Turizm Kalkınma Planları ve 2023 Stratejisinde belirlenen hedeflerin örtüşüp, örtüşmediği ile ilgilidir. Turizm talebinin ülke geneline dağılımına bakıldığında Türkiye'nin 1980'lerdeki konumundan çok farklı bir konuma geldiği aşikârdır. Birçok ilde konaklama tesisi bile bulunmazken, zamanla nasıl dönüşüme uğradığı haritalar üzerinden görülmektedir. Ancak talebin ülke geneline dağılımında maalesef ki aynı şeyleri söylemek güçtür. Zonguldak-Hatay arası çizginin batısında turizm talebi fazla iken, çizginin doğusunda, talep oldukça azdır. Turizm Kalkınma Planlarında yer alan "Bölgeler arası eşitsizliğin ortadan kaldırılarak turizmin ülke geneline yayılması" planı ile karşılaşılan manzaranın çeliştiği görülmektedir. Gerek 2023 Türkiye Turizm Stratejisinde gerekse, Beş Yıllık Kalkınma Planlamalarda hedeflenenlerin birçoğunun gerçekleşmediğini ve hatta bazı kalkınma planlarında birçok kez tekrar edildiği görülmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de turizmin son 15 yıldır sadece belirli aylar ve belirli iller arasında yoğunlaştığı ve planlamalardan kopuk bir turizm talebi ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu duruma müdahale edilmez ise, deniz-kum- güneş üçgeninde gelişen Türkiye turizm talebinin zamanla ülkeye sağladığı avantajdan, çok dezavantajları olacaktır. Bu turizm mekânlarında oluşan yoğunluk, çekiciliğini yitirmeye başladığında, alternatif bir turizm türünün benimsenip, geliştirilmesi adına yapılan düzenlemeler için çok geç olabilir.

V. Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye'de uzun dönemli ve sağlıklı bir turizm politikası ancak birbirini destekleyen nitelikte düzenlemelerin yapılması ve eş zamanlı diğer yeniliklerle sağlanabilir. Bu sürekliliğin devam etmesi aynı zamanda kontrolsüz büyümenin de önüne geçilmesini kolaylaştıracaktır. Tüm bunları etkin kılmanın yolu ise, planlamadan geçmektedir.

Turizm Kalkınma Planları hazırlanırken, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik- sosyal ve siyasal süreçler göz önünde bulundurularak düzenlenmesine özen gösterilmelidir. Bu sayede Türkiye turizminde kısa orta ya da uzun vadede meydana gelen sorunlara, öncelik sıralamasına göre yer verilerek ve kısa sürede müdahale edilme şansı tanılanacaktır. Ancak Turizm Kalkınma Planlarının geneline bakıldığında uzun vadeli çözüm arayışları içerisinde olduğu ve tekrara girildiği görülmektedir. Üstelik öncesinde yapılan kıyı turizmine yönelik çalışmaların sadece ekonomik boyutunun düşünülerek planlanması, Türk turizminin dünyada söz sahibi olmasını sağlamış ancak talebin ülke geneline

dağılımında bölgesel eşitsizliklere neden olmuştur. Kontrolsüz bir büyümenin getirdiği turizm talebini karşılama yükünü ise, belirli illerde toplanmıştır. Çalışmanın bulgular kısmında, haritalar üzerinden de görüldüğü üzere Türkiye turizm talebinin son 15 yıldır aynı 5 ilde (Antalya, İstanbul, Muğla, Ankara ve İzmir) yoğunlaşması oldukça dikkat çekicidir. Türkiye’de turizmde bu illerde meydana gelen yoğunlaşmanın, gelecek açısından” avantaj mı, yoksa dezavantaj mı?” olduğu konusu değerlendirilmelidir. 2023 Turizm Stratejisinin, gündeminde bu sorunlara yer verilmeli ve çözüm arayışları içerisinde bulunulmalıdır. Aynı zamanda turistik talepte meydana gelen benzerlik ya da farklılıkların ortaya koyularak, alternatif turizm türlerinin geliştirilmesine olanak verilmelidir. Böylece, Türk turizminin gelişim seyrine hem makro hem de mikro ölçekten bakılması sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Aktürk M. (2017). *Türkiye’deki Konaklama İstatistiklerinin İllere Göre Mekânsal Analizi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuş Ş. Ege Z., & Çolakoğlu E. O., (2009). *Türk Turizm Tarihi*. Ankara. Detay Yayıncılık.
- Çımat, A.. & Bahar, O.. (2003). “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*. S: 6.
- Doğanay, H.,& Zaman, S., (2016). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- DPT. (1978). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT, (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT, (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara.
- DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT. (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Emekli, G. İbrahimov, A., & Soykan, F., (2006). “Türkiye’de Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye”. *Ege Coğrafya Dergisi*. S.15, s.1-16.
- Gökdeniz, A., Dinç, Y., Aşık, N. A., Münger, L. & Taşkır H. (2009). “Türkiye’de İç Turizm Kavramı ve İç Turizmde Önemli Bir Destinasyon Olan Ayvalık’ta Müşteri Arz ve Talebine Yönelik Ampirik Bir Araştırma Işığında Geliştirme Stratejileri”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S:12 (22).

- Gülbahar, O., (2009). “1990’lardan Günümüze Türkiye’de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y. 2009, C.14, S.1 s.151-177.
- Kutlu, E., (2004). “İktisadi Kalkınma ve Büyüme”. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9853/istatistikler.html>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2015a). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9853/istatistikler.html>.
- Okuyucu A., & Akgiş Ö., (2016). “Türkiye’de Konaklama Sektörünün Yapısal ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013”. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı 1.
- Olalı, H., (1990). *Turizm Politikası ve Planlaması*. İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları.
- Uçak, H., (2011). “Türkiye’nin Yurtdışı Turizm Talebi”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 12, Sayı 2.